

Stare in nove smučine po škofjeloškem hribovju

Za smučarja sem bil cepljen na Koprivniku v Bohinju. Iz tamkajšnje enorazrednice sem se leta 1928 podričnil v Škofjo Loko.

Škofja Loka ima v neposredni bližini mesta lepa in obširna smuška terišča.

Tu sem našel komaj 10 odraslih smučarjev, med njimi dr. J. Prešerna. Njemu velja zahvala, da sem postal smučarski učitelj. Posodil mi je knjigo »Die Wunder des Schneeschuhes«. Po tej filmski knjigi sem študiral Schneiderjevo arlberško tehniko. Pozneje sem se kot samouk javil v tečaj in opravil skušnjo.

Takoj po prihodu v Škofjo Loko sem postavil na smučke loško šolsko mladino. To delo ni bilo težko, saj je bila mladež odlično utrjena od poletnih izletov, ki jih je vodil neutrudljivi vzgojni delavec učitelj Horvat. Tudi učiteljica Albert je bila kot navdušena smučarka dobra pomočnica pri smučarskih izletih. Izletov res ni manjkalo, saj je ves svet porečja Selške in Poljanske Sore oblikovan za odlično smuko. Število odraslih smučarjev je raslo od zime do zime.

Z Debeljakom Vojtehom, predsednikom učiteljskega društva, sva s smučarsko razstavo navdušila učiteljstvo obeh dolin in organizirala smučarske tečaje po šolah takratnega loškega okraja.

Hodil sem od šole do šole po vsem Škofjeloškem hribovju kot potovalni smučarski učitelj. To so bili prvi takšni tečaji v Jugoslaviji. Obiskal sem pred in po vojni preko 30 šol, ki so vključile v smučanje vsa okoliška naselja. Ne morem se spuščati v nadržbnosti. Ugotovil sem, da smučti ne manjka, saj smuča 10% prebivalstva, manjka le vaditeljev, zato smo prirejali tudi tečaje za učiteljstvo in učiteljiščne Slovenije, ker so šole najbolj razširjene kulturne ustanove. Smučti so v gorskih vaseh prometno sredstvo. Šolski obisk se je močno dvignil, ker šolar nerad ostane doma.

Posebno navdušeni smučarji so bili v Malenskem vrhu. Tam sem učil na večernem predavanju v tesni sobi enorazredne šole 72 tečajnikov. V tem kraju je pričela s smučanjem dvanajstletna Vida. Videla je graničarja-smučarja. Toliko časa je prosila brata mizarja, da ji je napravil smučti. In ko je deklica stopila na smučke, je potegnla za seboj vse fantiče. Kako bi pač mogli stati ob strani. Tako mi je pravila šol. upraviteljica, Demšarjeva. Njen oče, korenjak s 50 leti, se je javil in tekel za fizikturni znak 8 km.

Nekaj časa sem zapisoval število ljudi, ki sem jih v življenju postavil na smučti, pri 4000 sem pa nehal.

Mnogo sem doživel na teh nedeljskih potovanjih. Mimogrede sem poleg smučanja marsikaj opazil. Iznajdljive ročne delavce, ki so izumili smučka stremena neverjetne oblike. Pod Poreznom sem videl čudovito vžgano ornamentiko na smučeh. Mnogokje slabo oblečene in obute, nezadostno opremljene fantiče in deklice, povsod pa smejoče se oči, polne srčnega veselja mladih smučarjev, ki jim ni bilo mar revščine in mraza. Med otroki sem postal sam najsrečnejši otrok.

Kako so se hitro znašli v specialiki! »Glejte, to je naša hiša. Po tej poti hodim v šolo.« Z veseljem smo občudovali zimsko pokrajino, lepe oblake; čez vse lep pa se jim je zdel pogled na »rešpetin«, ko smo z daljnogledom ogledovali daljne gore naše lepe Gorenjske.

Loška koča 1102 m pod Starim vrhom

Všeč mi je bila poljanska pojoča govorica. Ko pa je bilo treba zapeti smučarsko pesmico, sem pa skušal v mislih zatisniti eno uho, ker so »falili« za eno hribovsko colo.

Svoje čase je bilo mnogo enorazrednic. Kraji brez gostilne. Videl sem požrtvovalno življenje učiteljic posebno v sosednih idrijskih hribih. Dopoldanski in popoldanski pouk. Vmes pa kuhanje skromnega kosila na gašperčku v borni podstrešni sobici. Zvečer pa izvenšolsko delo.

Prosvetljevanje ni lahko. »Starejši,« so pravile mlade učiteljice, »se držijo v boju za pridobivanje vsakdanjega kruha še vedno raznih običajev, ki temeljijo na starih uverah.« Vsekakor zanimiva snov za zbiratelje narodopisnega gradiva.

Ko sem na hudi strmočini preskusil jadralno smučanje, sem sredi smuka zavrl, odročil roke in razprostrl bele platnene peruti, pritrjene na rokah in nogah, se je stara mamica prekrizala in dejala gledalcem: »Angel ne bo, res ima bele peruti, a črno telo.« Ko sem se ustavil pri njej v dolini, je dejala: »Tako ste našemljeni, da sem se kar prestrašila.«

Nabral pa sem nekaj še ohranjenih ljudskih vremenskih pravil. Nenavadna prozornost zraka: »Dalje ko seza pogled, bliže je dež.« O prvem krajcu se še neobsejani kos lune vidi v temnorjavkasti svetlobi. Pregovor: »Če mlada luna objame staro, pride vihar.«

»Mlada luna včeraj grela
staro luno v rokah svojih,
bojim se, da ljubezen ne bo trpela,
mine skoraj v viharjih.«

Nehote sem se spomnil ljubezni Izidorja Kalana in njegovega brata Juréja do Agate v Tavčarjevi »Visoški kroniki«.

»Visoško kroniko« in sploh Tavčarja sem vse bolj doživljal, ko sem obiskal v njegovih delih opisane kraje.

Za vsak izlet sem še temeljito pripravil. Nato sem povabil »Putnikove« izletnike na smučarski izlet na Pasjo ravan (1030), v Polhograjske Dolomite. Čudili so se, ko sem jim v grapi Sovpota nad Logom pokazal kraj, kjer je pred leti plaz zasul voznika in konje. Naši konjiči so peljali Ljubljančanom smučke do Kuzovca.

Na vrhu Pasje ravni smo občudovali lep razgled na Blegaš. Prav na vrhu je kraljeval majhen bajtar, saj se je reklo pri hiši pri Kralju. »Pri Kralju?« je vprašal meščan. »Kakšna Pasja ravan? Saj še psa nimajo?«

Odgovor na to je dal sam smuški svet, ko smo se v imenitnem dolgem smuku spustili po dolgem pašniku proti Kovskemu vrhu. Pri Kožuhu — velikem, bistrem kmetu, smo občudovali ročno delo: veliko staro stensko uro. Ob tiktakanju sta figuri — cesar in papež — obračala oči zdaj levo, zdaj desno. Skriti talenti!

Na Visokem smo obiskali še Tavčarjevo grobnico. Sredi gostih smrek si je izbral zadnje domovanje. Spi v domači zemlji, o kateri je zapisal: »Zemlja domača ni prazna beseda: del je mojega življenja, in če se mi vzame zemlja, se mi je vzelo tudi življenje.«

Škofjeloško hribovje in njegov lepih smukov polni smuški svet sem spoznal posebno v jesenskem času, ko sem kot predsednik markacijskega odseka zaznamoval pota in postavljaj razpotna znamenja — roke z navedbo časa in smeri.

Taka znamenja smo delali pri šolskem ročnem delu. Učenci so imeli veliko veselje z lisanjem in prepričan sem, da lis, ki so jih oni sami zalisali, niso uničevali.

Za lisanje sem imel po dolinah tudi dobre pomočnike. Tako je pota v okolici Gorenje vasi zaznamoval dr. Gregorčič. Poslal nam je tudi skico. Imeli smo prilično dobro sestavljen kataster vseh zaznamovanih potov. S številkami so bili zaznamovani tudi vsi napisi rok na razpotih. Kot lovski pes sem obletel ozemlje med Bohinjem, Kranjem, Vrhniko in čez Žiri ob stari meji do Bohinja. Zbiral sem podatke in l. 1936 je odbor izdal zemljevid Škofjeloškega pogorja, ki ga je izdelal v merilu 1 : 75 000 Franc Otujac. Grebenska tehnika dobro služi smučarjem, saj so tako risani tudi pregledni zemljevidi v Priročniku dr. Brileja.

Upamo, da nas bodo naši odlični kartografi v doglednem času razveselili s karto Škofjeloškega hribovja, saj je prof. Planina te gore list.

Prav tako marljiv za lisanje in risanje steza in potov je njegov brat Lovro Planina, najstarejši odbornik, ki po vojni zopet vzorno opravlja to važno delo. Da ne more biti drugače, pove že njegov priimek — Planina.

* * *

Med vojno so markacije izginile, stari zemljevid po 5 din pa je bil marsikateremu borcu dobrodošel, prav tako znanje smučanja, posebno kurirjem in borcem v belih plaščih. — Bičkova skala je trajen, naravni spomenik padlim braniteljem Dražgoš.

Bojna vihra je divjala in sredi najhujše zime l. 1942 razdejala gorsko naselje Dražgoše. Od nekdanje ljubke vasi so nam ostali ohranjeni v loškem muzeju le zlati dražgoški oltarji, velika umetnina XVII. stoletja, kar jih te vrste hrani Slovenija, in pa »mali kruhek«, starodavna slaščica iz moke in

Na povratku iz
Sorice, pogled
na Rašitovec

Foto Albert

medu ter raznih dišav. Zanimivi so stari modeli (narodna ornamentika) za peko tega kruhka.

Po vojni je zrasla pod Starim vrhom Loška koča (1102 m).

Stari vrh (1205 m) je odkril dr. Prešeren. On je kot predstojnik loškega sodišča službeno, še bolj pa kot turist poznal vse kotičke loškega hribovja.

Že davno pred vojno smo posamezniki na njegovo pobudo smučali, rajali po Starem vrhu. Naj omenim najzvestejšega sosmučarja tov. Celjarja in umrlega dentista Lužarja, s katerim smo doživeli najlepše tihe, mirne, srečne dni v snegu in soncu. Kupili smo že svet za kočo. Vmes je prišla vojna.

Po vojni pa so pograbili za delo nekdanji moji učenci, ki so dorasli v smučarje-planince, tekmovalce. Seme, ki sem ga sejal, je bogato obrodilo. L. 1950 so postavili v središču pogorja novo planinsko in smučarsko postojanko, ki jo upravlja SK Ločan.

Loška koča stoji nad vasjo Zapreval. S Škofjo Loko je povezana s staro vojaško cesto, ki drži pod Blegaš ali pa po Selški dolini skozi Lušo. Dostop je mogoč tudi po Poljanski dolini po cesti do vasi Javorje in dalje čez Četeno ravan.

Svoje dni, ko še ni bilo koč, smo se držali v vasi Zapreval pri Žganjarju. Tam smo popili pred vzponom na Stari vrh mnogo mleka, nazaj grede pa prvovrstni mošt. Ime Žganjar nas ni premotilo, ker žganje ni za smučarje. Sicer je pa mož itak trezen delavec, ki je neverjetno mnogo garal in potegnil za seboj k delu za gradnjo koč tudi ostale kmete. Taka ljudska pomoč planincem zasluži vso pohvalo.

Škoda pa je, da so na Grebljici pokončali ljubko ulico z živim plotom, s smrekami zgrajeno gorsko pot. Našemu edinstvenemu ljudskemu geografu Badjuri bi bil izraz Grebljica morda všeč, da pa so posekali smreke pa prav gotovo ne. Kdo je to storil, mi Kalan Urh ni mogel povedati. Tudi Urh mi je zvesto sledil. Iz malega loškega »pókla« (nagajivega otročaja) je postal smučarski učitelj, funkcionar Gorenjske smučarske podzveze. Njemu so sledili še drugi pókli in mu pomagali zgraditi kočo.

Smuka na Starem vrhu je odlična. V še tako gnili zimi ne odreče. Po navadi zapade sneg v začetku decembra in obleži do konca marca. Tu je na osojnim odvetrnem pobočju letno 1600—2000 mm padavin. Lep je smuk do Črnovca, saj znaša 700 m višinske razlike.

Koča ima v 2 sobah 7 postelj ter skupno ležišče (43), jedilnico, verando, električno in telefon. Koča nudi možnosti, da se tu vrše tečaji, tekme. Vabi ljubitelje narave, da obišejo ta lepi predel gorenjske zemlje, saj je koča stalno in dobro oskrbovana. Na Stari vrh 20 minut. Najlepša smuka je v dolino Luše ali čez Rovte v Golico, v Selca. Sosedna koča je na Lubniku (1024 m). Lubnik je skrajnik Julijskih Alp zahodno nad Škofjo Loko. Škoda, da na tej do vrha poraščeni lobanji ni možna smuka. Pa to ni ovira, da ga ne bi obiskali, saj lahko pustimo smuči spodaj na Suši ob cesti Blegaš—Škofja Loka.

Obiskali bomo Blegaš (1562 m) po cesti čez Črni kal. Tam se cesta cepi na Prvo ravan ali na Leskovško planino. Od tu je še pol ure do vrha.

Blegaš ima silno obsežen razgled. Od triangulacijske piramide (Triangulacijska mreža I. reda v LRS) »streljajo« merilci kar na 8 sosednjih piramid: Golica, Košuta, Grintovec, Rašica, Krim, Nanos, Mrzavec (Trnovski gozd), Rodica. Idealen razgled: 150 km (Triglav 200 km). Blegaš je siromak. Nima koče. Mnogokrat sem ga obiskal iz Žirov (tudi s kompletnim razredom, noben otrok ni hotel ostati doma). Žirovci so zelo podjetni v vseh ozirih. Mogoče se bodo oni lotili gradnje koče. Blegaško cesto bi kazalo zvezati s Črnim vrhom (1288 m), do tja drži cesta iz Cerkna in dalje čez Davčo v dolino Sore. Pri žagi bi se spojila s cesto Loka—Petrovo brdo (z odcepom Sorica—Bohinj).

Treba je samo 10 km nove ceste.

Ne zmajujte z glavo! Poglejte, gozdna uprava že gradi 13 km dolgo novo cesto Bohinjska Bistrica—Sorški vrh (1287 m) v Sorico in dalje na Petrovo brdo.

Zgodovinarji se morajo zahvaliti dr. Blazniku za knjigo Kolonizacija Selške doline.

V samotne kraje sedanje Sorice je v 13. stoletju škof Emichon naselil Tirolce iz pustriške doline. Ti podložniki so bili spočetka oproščeni vsakega

davka. Imeli so težko delo. Do višine 1250 m so morali sekati gozdove in jih spreminjati v pašnike in polja. Po končanem delu jih je škof obdavčil. Mi, smučarji bi jih davka oprostili, ker so nam nevede pripravili prelep smuški svet; kako bi se pa škof zagovarjal pred gozdno upravo zaradi obsežne sečnje, je pa drugo vprašanje.

Sorica, Sorica! Kako željno sem zrl iz Koprivnika na sončno sorško planino onkraj tedanje meje in na tečaju v Sorici na beli prepovedani Porezen v obljubljeni deželo!

Čas pa je najboljši zdravnik! Zastonj so vrtali tuji kompresorji našo potrpežljivo zemljo. Mejniki so padli. Ostali so le mrzli braniki — bunkerji, danes zasilna zavetišča.

Če je človek daleč od planin, vzame rad v roke planinske knjige.

Alpinist Janez Gregorin je zapisal: »Vsaka pokrajina je prej taka, kakršna je. Lepa postane šele takrat, kadar jo ugledajo oči. Vsaka je na svoj način lepa. Ima pa vsaka, kakor lepi ljudje neke dni in čase, ko je na njej nekaj posebnega. Včasih nastane čudovit dan, da se zdi, kakor bi to ne bil naš sivi pusti svet, ampak neka spremenjena, boljša, poveličana zemlja.«

Tako je bilo lepo in svetlo, da sem se moral odpraviti na pot iz Žirov na Sorško planino.

Čudovita lepota. Obžaloval sem, da nam Selška dolina ni dala kakega Tavčarja, pa sem se takoj spomnil na soriškega umetnika Groharja. Na Soriški planini je l. 1900 naslikal tri vrhove očaka Triglava (barvasta priloga v Lovšinovi knjigi »V Triglavu«). Ta slovenski Segantini, naš najboljši pesniško vizionarni krajinar, je razočaran, reven, po jetiki izčrpan prezgodaj umrl.

Rad je zahajal v Selško dolino dr. Andrejka, ki nam je o njej precej vzpodbudnega napisal. V Sorico so hodili že pred prvo vojno Tržačani in Goričani.

30 let nam že R. Badjura z vso vnemo pripoveduje o lepoti Sorice, da je treba tu tujsko prometno nekaj ukreniti. Kako smo vendar »kranjski Švicarji« počasni!

Ves je navdušen in zaverovan v Sorico. Naj mi ne zameri. Tudi jaz sem zaljubljen v to pokrajino in takih je še več, le da se ne oglasijo.

Povzpel sem se preko žičnih ovir na Travh (1579 m) in Lajnar (1547 m). Ej, smučarji, gremo na Možič (1602 m)! Od tu vidite istočasno Blejsko in Bohinjsko jezero! Iz Možiča pa čez Danjarske planine po smuškem varnem višavju do nove kočice na Ratitovec (1666 m). Če je Blegaš, velika kopa z bukovimi gozdovi, velik divji petelin, je pa Ratitovec ves skalnat, alpski, podoben vitkemu ruševcu. Prekrasen smuški svet, poln lepih smukov!

Kaj nam je bilo včasih iti v enem dnevu iz Loke na Ratitovec in nazaj in ne z avtom, kar s kolesom do Češnjice. Na Pečani smo se smučali za žive in mrtve. Jaz sem bil bolj za žive, ker sem se zanimal tudi za vreme v gorah.

Bilo je l. 1937. Tisto nesrečno leto, ko nam je plaz zagrnil pod Storžičem 9 smučarjev. Smučali smo na Pečani, ker kočica na vrhu Ratitovca pozimi ni bila odprta. Dejal sem mladim mestnim razigranim smučarjem, ki so smučali divje blizu naše loške skupine:

»Fantje, sneg je težak, danes ni za smuk, je prehuda odmeška, jug že zalaga. Poglejte te pošastne oblake, kakor konjske glave, vreme se bo prenarredilo. Bomo šli domov.« Napihnjencem to ni bilo všeč. »Vozili« so dalje. Poslušal sem njihovo smučarsko žlobudro:

»Če voziš šus, moraš vzeti fest forlago, pa ozko špuro. Imeti moraš diagonalcug bindungo, mazat moraš pa za glajt, madonca!«

»Mislim, da vam taka govorica ni v čast,« je dejal nekdo naše družbe.
»Tiho bodi, loška smojka (zbadljivka za Ločane, kakor »ljubljska srajca« za Ljubljančane), kaj vas to brigala!»

Nismo se več brigali za nje, loške smojke smo pravočasno zdrknile ob sumljivem vremenu v dolino.

Na planini ostale smučarje »šusarje« pa je zapadel sneg tako, da so 9 ur »vozili« šus v debelem snegu v dolino, še dobro, da jih ni vzel plaz.

* * *

Tako sem nabral nekaj spominov, želeč pokazati mladim bralcem, kako smo nekoč orali, plužili po snežnih poljanah. Smučina je mlademu rodu zarisana, da lahko sledi dolgoletnim izkustvom. Mogoče sem gledal vse preveč skozi smučarske naočnike, naj mi pa orlovsko oko urednikovo spregleda, če sem krenil sem ter tja iz začrtanega risa. Kdo pa še ni nikoli v življenju zdrknil v gorah!

Mladina! Zemljevid v roke in smučke na noge, pa na pot na del smučarske transverzale:

Bled—Pokljuka—Bohinj—Sorica—Blegoš—Stari vrh—Pasja ravan—Žirovski vrh—Zaplana—Logatec ali Vrhnika itd.

Ne na lov za rekordi! Mirno z Groharjevim pogledom na gorsko lepoto, s Tavčarjevo romantiko za srce do spoznanja:

Zemlja domača ni prazna beseda!

»Lepe so bele zasnežene gore, lepe so za smučarja, lepe za zimskega gornika,« je dejal Gregorin.

Kakor srebrna gruda sijejo nad mračnim mestom in vabijo.

Njihovemu vztrajnemu, njihemu klicu se ne more upreti nobeno veselo in podjetno srce!»

Naprej z geslom: Smučanje v poslednjo gorsko vas!

Utrinek

VALENTIN CUNDRIC

Dež rosi
na nizke kočice.
In nad mokrimi potmi
osameli veter joče.

Pa za naju
vetra ni,
pa za naju
ni dežja;

v svojem maju
srečna sva
in na oči
te venomer

poljubljam
in ponavljam:
čisto me izžgi!

Kmalu bo večer,
pa za naju časa ni,
ne minute,
niti ure,
niti dni,
le ta trenutek,
le ta trenutek
je nama vse...